

GEOGRAFIE VÝROBNÍ SFÉRY

PŘEDNÁŠKA Č.I
ÚVOD DO ZEMĚDĚLSTVÍ

Ondřej KREJČÍ

ZÁKLADNÍ INFORMACE K PŘEDMĚTU

- Celkem 11 přednášek, písemná zkouška
  - 6 přednášek geografie zemědělství
  - 5 přednášek geografie průmyslu
- 5 povinných cvičení (úterý 7:30, čtvrtek 13:00)

HARMONOGRAM PŘEDNÁŠEK

- 22. 2. Úvod do geografie zemědělství
- 1.3. Lokalizační faktory v zemědělství
- 8.3. Zemědělství světa
- 15.3. Zemědělství v ČR I
- 22.3. Zemědělství v ČR II
- 29.3. Vliv zemědělství na životní prostředí
- 5.4. Moderní průmysl
- 12.4. Lokalizační teorie průmyslu
- 19.4. Těžební průmysl, energetika
- 26.4. Strojírenství a ostatní průmyslová odvětví
- 10.5. Klasifikace průmyslu
- 17.5. Předtermín

HARMONOGRAM CVIČENÍ

6.3 / 8.3. Lokalizační faktory a dopady na zemědělství

13. 3. / 15.3. Zemědělství světa

20.3./ 22.3. Dokument průmyslová zóna Nošovice.

10.4. / 12.4. Průmyslové zóny v Brně

17.4. /19.4. Průmysl světa

SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Studium prostorového aspektu formování, fungování a vývoj sociálních, kulturních a ekonomických prvků, složek, jevů či procesů.

Hlavní členění

- geografie obyvatelstva a sídel (představuje páteř celého systému)
- geografie ekonomická (často dále členěna na část výrobní a nevýrobní)
  - Primér, sekundér, terciér
- geografie politická (orientující se na politické a správní struktury)

GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ

Proč se jí zabývat?

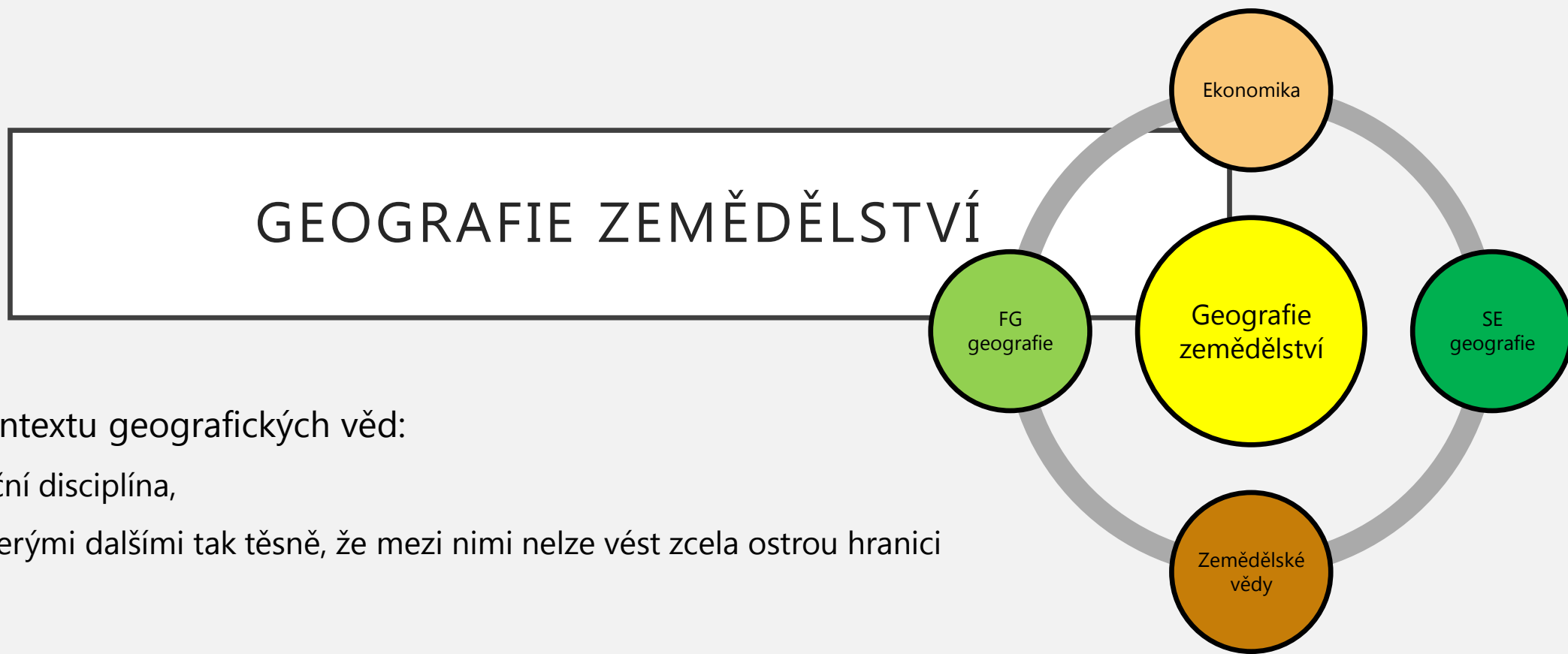
Pěstování a výroba potravin je nejzákladnější lidskou aktivitou

Růst poptávky po lokálních potravinách

Silná podpora zemědělství ze strany národní vlády a EU

Zemědělství úzce propojeno s mnoha dalšími odvětvími

...

Postavení v kontextu geografických věd:

typická hraniční disciplína,

souvisí s některými dalšími tak těsně, že mezi nimi nelze vést zcela ostrou hranici

Geografie zemědělství se zabývá studiem druhů a výsledků využití půdy, systémem rostlinné a živočišné výroby v jejich vztahu ke způsobu hospodaření, faktorům přírodního prostředí, obyvatelstvu a jeho způsobům výroby a ostatním hospodářským odvětvím. Dále se zaměřuje na studium a klasifikaci forem územní organizace zemědělské výroby, na stanovení výrobních typů zemědělství zemědělskou regionalizaci a analýzu zemědělských regionů (RAKITNIKOV 1970)

HLAVNÍ ÚKOLY GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ

Výzkum vnitřních charakteristik zemědělství

např. velikost závodů,
způsoby obdělávání,
zaměření produkce,
produktivita,

Výzkum přírodních, ekonomických, sociálních a historických rámců

V dnešní době vliv hraje velkou roli vliv zemědělství na krajinu a společnost, obchod se zemědělskými produkty, vliv zemědělství na rozvoj venkova

ZEMĚDĚLSTVÍ VE SVĚTĚ

Zemědělství značně diverzifikované.

Rozdílné podíly v zaměstnanosti

2 % - 75 %

Rozdílné formy zemědělské výroby - viz příště

Převaha živočišné výroby nad rostlinnou je zpravidla ukazatelem vyspělého zemědělství.

Samozásobitelské x komerční

Rozdílná mechanizace v zemědělství

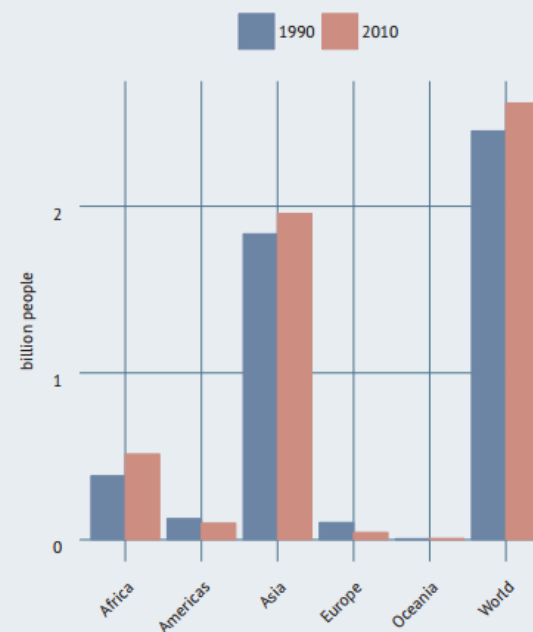
Extenzivní x intenzivní

Zemědělství v mnoha zemích nemá pouze produkční funkci

Zemědělství je sice nejvýznamnější, ale ne jediný producent potravin.

Okolo 15 % zvířecí bílkoviny ve světové výživě se získává z rybníkářství.

CHART 2: Agricultural population (1990 and 2010)

Source: FAO, Statistics Division (FAOSTAT).

CHART 6: Value added in agriculture, industry and services as shares of GDP (2009)

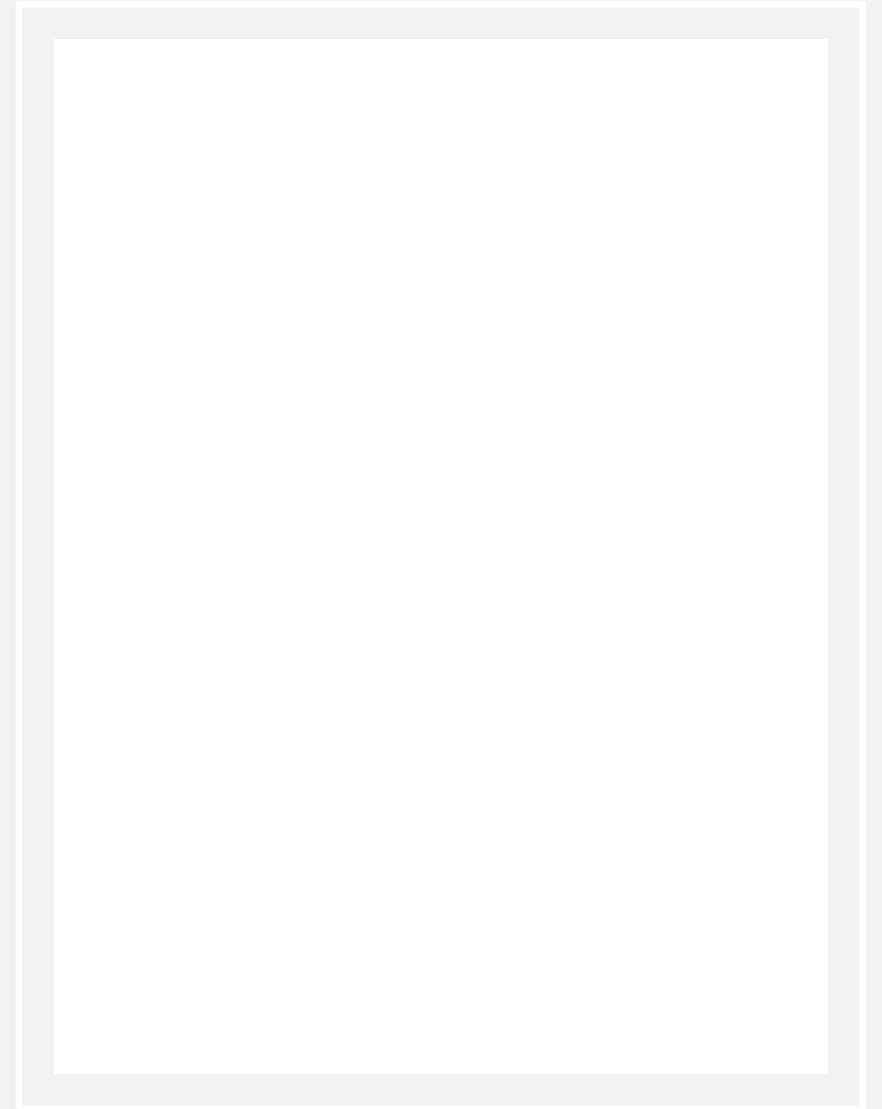
ZEMĚDĚLSTVÍ VE SVĚTĚ

Kontrast - potravinové přebytky vs. nedostatečná výživa v některých regionech světa

přes polovinu americké sklizně obilí jde pro dobytek

průměrný 18-nácti letý Američan sní ve formě steaků a hamburgerů 2 x tolik proteinů, než jeho tělo může spotřebovat

Pokud by to bylo stejně všude mohlo by při současné zemědělské produkci být zásobeno asi 1,2 mld. lidí.

VLIV GLOBALIZACE NA SOUČASNÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Čím dál menší vliv hrají fyzickogeografické podmínky
zvláště díky zavádění nových technologií a chemickému průmyslu

Růst produktivity zemědělství

Produkce potravin se za padesát let v USA zvýšila dvakrát a počet farem se přitom snížil o dvě třetiny

Vytvoření potravinářských korporací

Zemědělství více řízeno poptávkou trhu

Zemědělství více řízeno poptávkou trhu

Spotřebitelé čekávají zejména potraviny: výživnější, kvalitnější, rozmanitější a bezpečnější

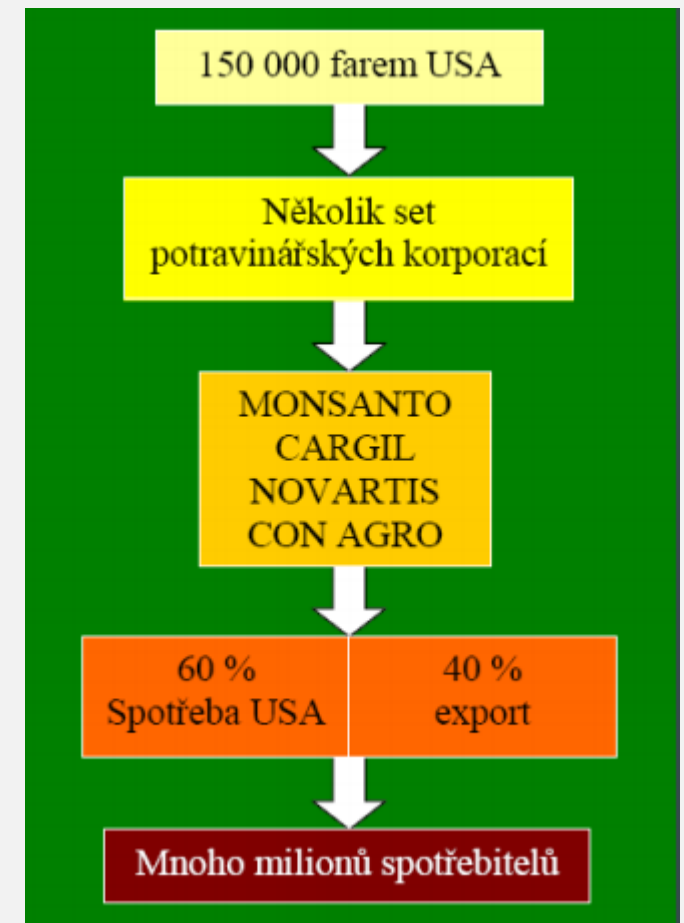
Růst agrárního obchodu

PŘÍKLAD Z USA

Rozdělení živočišné a rostliné výroby

Celý systém funguje na principu globalizovaného průmyslového celku několika velkých globálních potravinářských shluků (clusters), které plně ovládají farmáře. Ti jsou se systémem plně svázáni. Fungují tak, jako by byli součástí shluků, kterým je poskytnuta dílčí samostatnost.

Mezi farmami již nedochází ke konkurenci. Farmář neví, jak se produkt mění přes potravinový systém a nedělá žádná rozhodnutí. Za farmáře rozhodují rozhodovací centra, tj. několik (3 až 4) nadnárodních korporací.

AGROBYZNYS

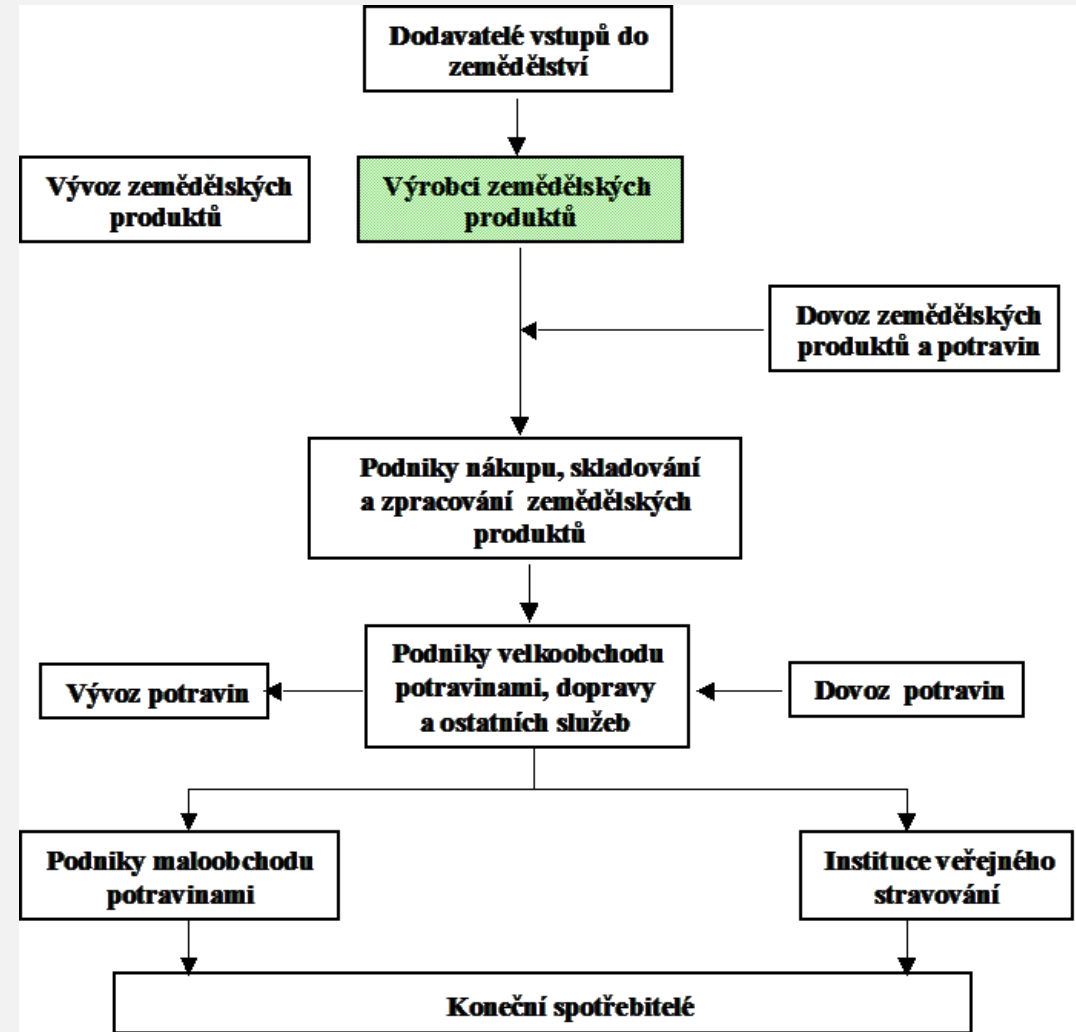
největší sektor světové ekonomiky

Zaměstnává cca 50 % pracovní síly ve světě.

klesá význam agrárního sektoru, ale agrobiznysu nikoliv

Definice

Souhrn všech činností týkajících se zpracování a distribuce produktů vyrobených na farmě výrobní činnosti na farmě; skladování, zpracování, dopravu a prodej zemědělských komodit a produktů z nich vyrobených

PŮDA

Základním předpokladem a výrobním prostředkem zemědělství je půda

Z celkové rozlohy souše cca 135 mil. km², bez Antarktidy, je lidstvem využíváno cca 30,1 %

Z této plochy pevniny, přístupných lidským aktivitám, tedy bez ledu má:

plných 75,4 % nulovou produkční kapacitu (pouště, hory apod.)

11,2 % - nízkou, 8,2 % - střední a jen 5,2 % vysokou produkční kapacitu, tj. 7 mil. km²

Produkční bezcenná půda zabírá plné $\frac{3}{4}$, přičemž její rozloha se každým rokem zvětšuje o více než 200 tis.km²

Zemědělská půda se dělí na půdu ornou, trvalé travní porosty (TTP), tj. louky a pastviny

Podíl orné půdy na zemědělské půdě tvoří tzv. procento zornění

K orné půdě jsou řazena především pole, dále též zahrady, ovocné sady, vinice, chmelnice, plantáže a též úhory, pokud ovšem nejsou vyčleněny jako samostatné kategorie

POSTAVENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ V NH

Je dáno:

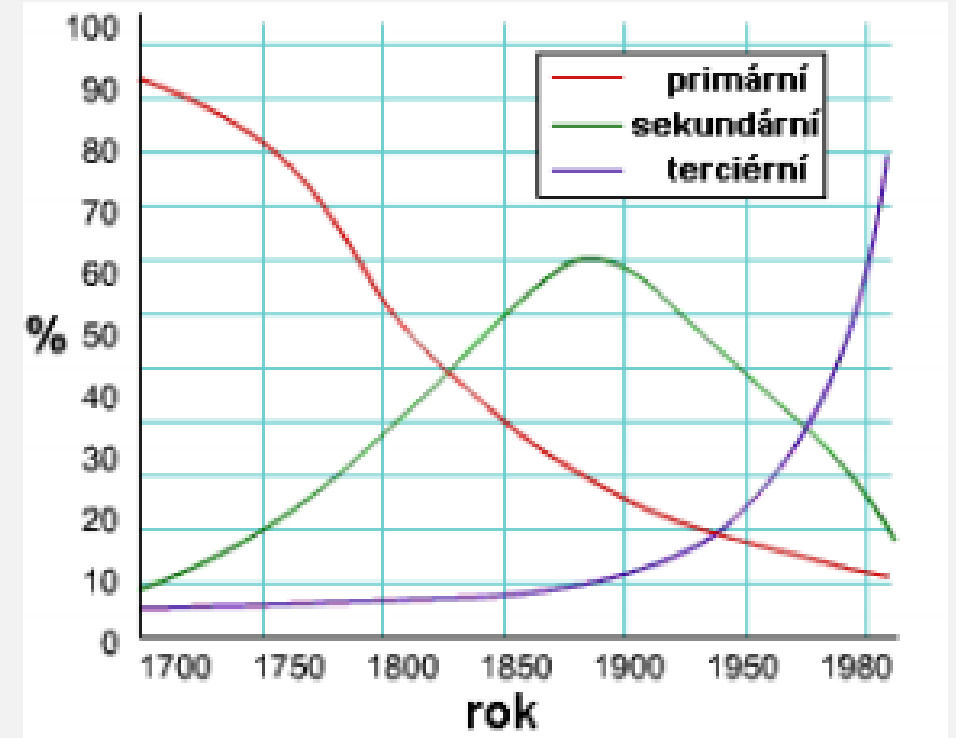
- stupněm zajištění výživy obyvatelstva
- účastí na zahraničním obchodě
- vztahy k ostatním odvětvím
- podílem na tvorbě společenského a národního produktu
- podílem obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství

Zemědělství – základní výrobní orientace:

- rostlinná výroba
- živočišná výroba

Funkční (účelové) hledisko při členění struktury zemědělské výroby:

- primární zemědělská výroba – (RV)
- sekundární zemědělská výroba – (ŽV, včetně organických hnojiv, zásoby krmiv apod.)

POSTAVENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ V NH

PODÍL ZEMĚDĚLSTVÍ NA HDP V KONTEXTU EU

✓ Ø EU 27 = 2,2% HDP (vlastní zemědělství), 2,9% včetně lesnictví a rybářství (Eurostat)

méně než 1,5%	CZ, SK, LUX, GB, SWE
1,5% - 2,0%	FIN, LOT, NĚM, BEL, SLOVIN, PORT
2,0% - 2,5%	IRL, DAN, EST, LIT, POL, RAK, MAĎ, ITA, MAL
2,5% - 3,0%	ŠPA, FRA, NIZ, BUL, KYPR
více než 3%	ŘEC, RUM

Zemědělská výroba produkuje menší část z hrubé hodnoty materiálních statků vytvořených lidskou společností.

Na celkové produkci materiální výroby se podílí 15–20 %.

Problém stanovení skutečné produkce – podíl naturální (samozásobitelské) produkce – odhady

V rámci světového průměru existují značné regionální difference

Absolutně objem zemědělské výroby stále roste, avšak podíl na materiální produkci se nadále snižuje.

ZV se rozvíjí pomaleji než průmyslová výroba.

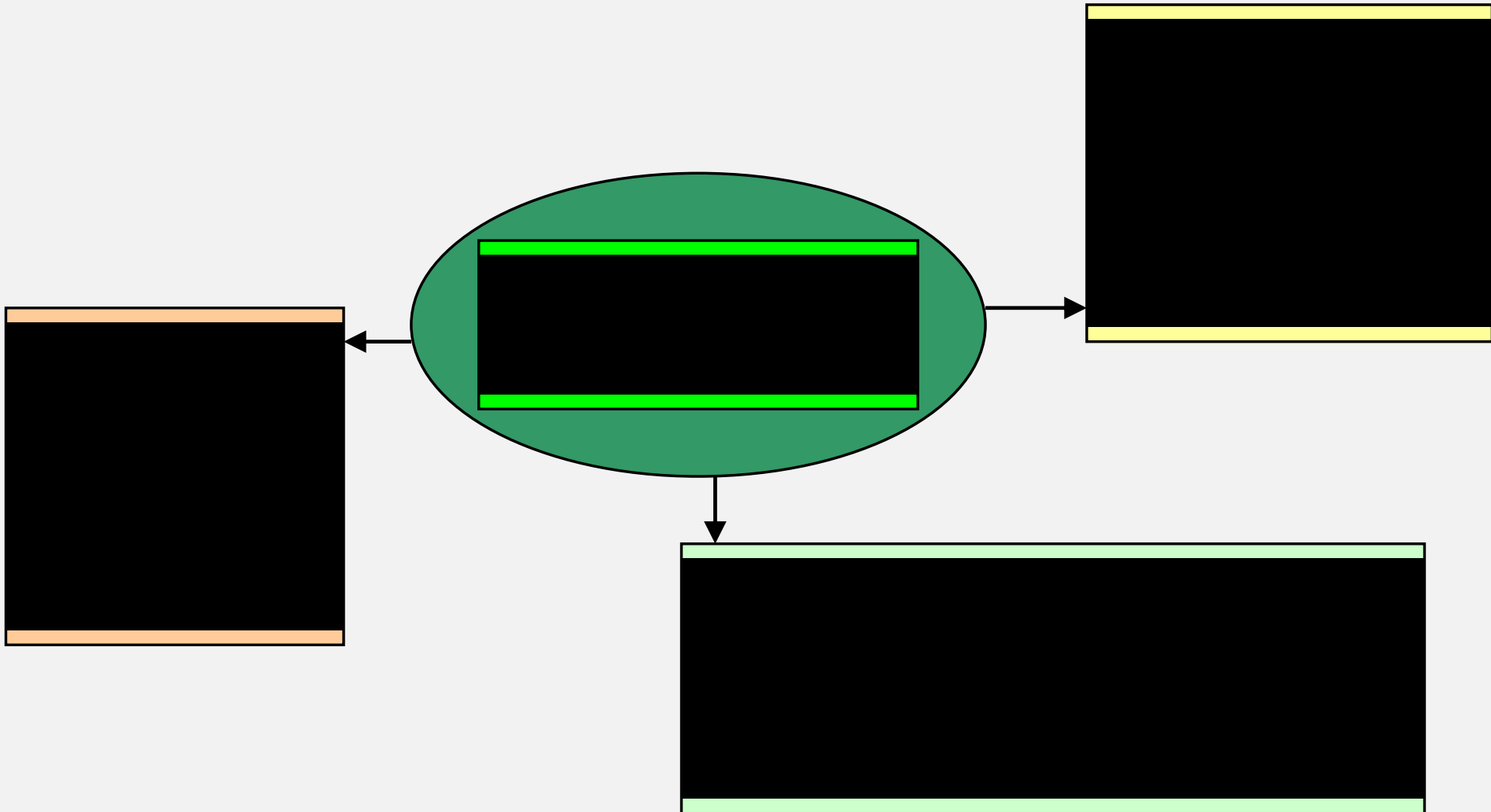
vliv přírodního prostředí, nižší produktivita práce apod.

zemědělská výroba musí respektovat určitý rytmus výrobního procesu s daleko menší kontrolovatelností vnějšího prostředí

ani rychlý růst vkladů do ZV, nemusí vždy vést ke zvýšení tempa rozvoje

MULTIFUNKČNOST AGRÁRNÍHO SEKTORU

a) **závislost na přírodních podmínkách**

- přírodní vlivy: klimatické podmínky, půdní podmínky
- ostatní odvozené vlivy: poloha (nadmořská výška, svažitost), velikost pozemků

b) **biologický charakter výroby**

- práce s živými organismy, animalwelfare
- biolog. podstata určuje délku životního a produkčního cyklu
- sdružená výroba: pěstujeme hlavní produkt, ale při tom vyrobíme i produkty vedlejší

c) **nesoulad výrobního procesu s „trhem“ (výroba trvá určitou dobu)**

d) **nesoulad nákladů a výnosů (dokud se něco nevypěstuje)**

- náklady na osiva, benzín, atd., je určitá prodleva před prodejem

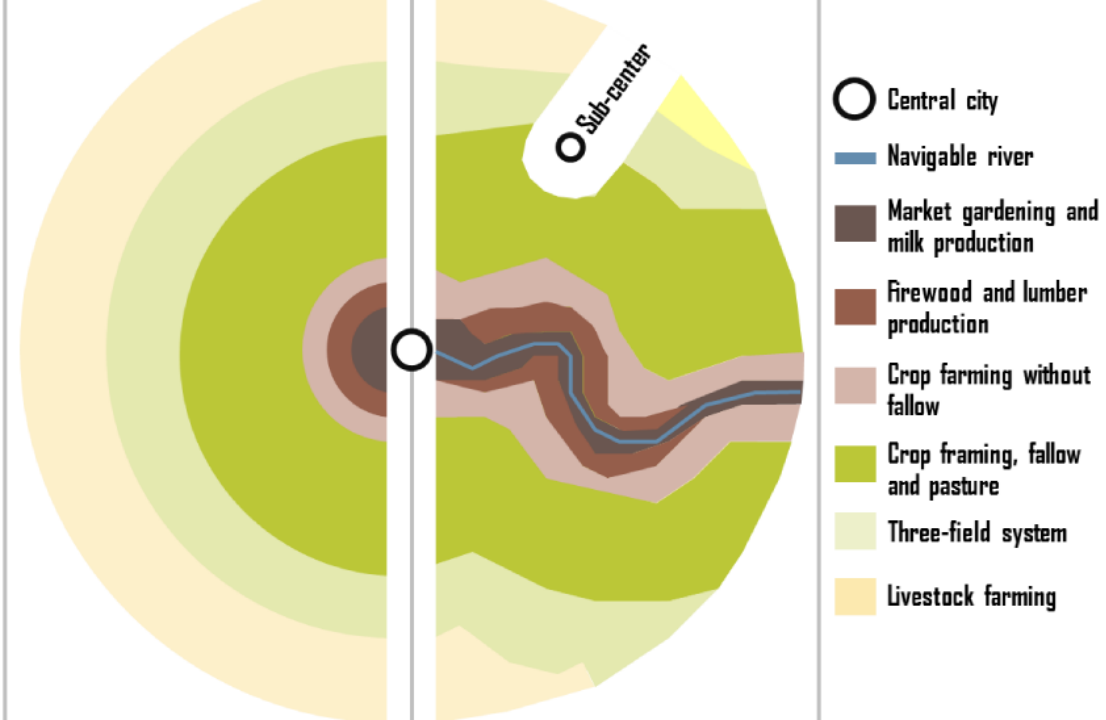
e) **existence „sdružené výroby“**

- jedním nákladem získávám více produktů – len (semínko/vlákno), kráva (maso/mléko)

f) **předmět agr. trhu:** horší manipulovatelnost, skladování, omezená trvanlivost,

g) **„dokonalost“ konkurenčního prostředí v zemědělské prvovýrobě** (všichni jsou si rovni =dodávají to samé)

SPECIFIKA VÝROBNÍHO PROCESU V ZEMĚDĚLSTVÍ

VÝVOJ GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ

počátky na konci 18. a začátku 19. století

A. Smith, D. Ricardo - autor teorie o pozemkové rentě,

R. Malthus - problematika růstu obyvatelstva a jeho potravinové užitelnosti)

mezi zakladatele moderní geografie zemědělství patří Johann Heinrich Thünen (1826) - autor první teorie o rozmístování zemědělské výroby

VÝVOJ GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ

práce z 1. poloviny 19. století

popis jednotlivých regionů

na přelomu 19. století

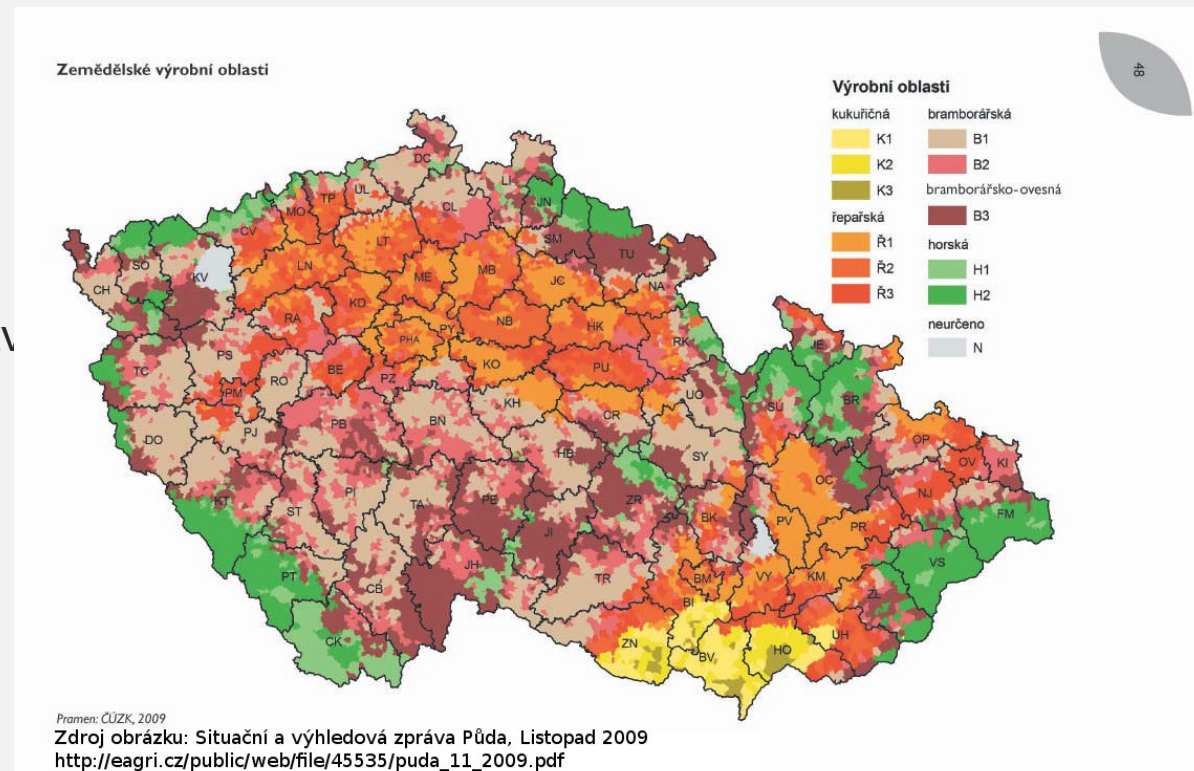
zkoumání vlivu přírodních faktorů,

Podmínek rozmístování zemědělské výroby

po 1. světové válce

otázky zajištění potravin a problémy ekonomického rozvoje
využití země,

typologie a regionalizace zemědělství...

SMĚRY GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ

Popisný – (1. pol. 19. stol.) – reprezentují ho první práce zaměřené na popis charakteru zemědělství daného regionu (HANG, GETZ)

Statistický – (70. a 80. léta 19. stol.) – formulování základních, obecných a nových metodických postupů, s využitím prvních statistických údajů – užívají se kvantitativní metody (HAHN)

Ekonomický – zbožíznalecký – studium ekonomických a tržních podmínek v hospodářství – pochopení a využití produkčních a tržních podmínek zemědělských produktů (CHISHOLM)

Historický – (konec 19. a začátek 20. stol.) – vznik a šíření zemědělství jako hospodářské činnosti člověka – hledání center domestikace kulturních rostlin (HETTNER, DECANDOLLE, HAN, SAUVER, VAVILOV)

Výzkum zaměřený na využívání země (STAMP, KOSTROWICKI)

Výzkum vztahů mezi zemědělstvím a obyvateli – zdůrazňuje se závislost zemědělství na kulturních i hospodářských podmínkách (BERNHARD, KASTRO, SORE)

Regionalizace a zemědělská typologie – (počátek 20. století) – rozsáhlé používání statistických údajů kartografické vyjadřování sledovaných jevů (ENGELBRECHT, BAKER, FINCHE, KOSTROWICKI)

GEOGRAFIE ZEMĚDĚLSTVÍ DNES

Více propojena s geografii venkova

Hlavní témata geografie zemědělství ve vyspělých zemích dnes

Zemědělská politika

Dodavatelско-odběratelské vztahy

Vývoj venkovského prostředí

Globální problém hladu

problematika rozvojových zemí

**Výzkumný ústav meliorací
a ochrany půdy, v.v.i.**

ZDROJE DAT O ZEMĚDĚLSTVÍ

FAO- Organizace pro výživu a zemědělství

Ministerstvo zemědělství (Zelená zpráva, publikace Zemědělství)

ČSÚ – Arocenzus (2010, 2020)

LPIS (veřejný registr půdy) – uživatelé půdy, typ hospodaření

Výzkumný ústav meliorizace a ochrany půdy – BPEJ, eroze, půdní sondy